

ELŻBIETA WALCZAK, TERESA GIOVANOLI-JAKUBCZAK, BOHDAN FITAK,
 JAN PACHECKI, ANDRZEJ CHRZANOWSKI, ZBIGNIEW HOROSZKIEWICZ,
 JANINA BĄCZYK, ELŻBIETA BORZUCHOWSKA, URSZULA CHRZĄSIK,
 ZOFIA LEMIESZEK, BOŻENA MERC

BADANIA ANKIETOWE ZWYCZAJÓW ŻYWIENIOWYCH LUDNOŚCI WIEJSKIEJ I ROBOTNICZO-CHŁOPSKIEJ WYBRANYCH REJONÓW POWIATU RYKI *)

Z Instytutu Nauki o Leku Akademii Medycznej w Warszawie
 Dyrektor: doc. dr H. Strzelecka
 i z Instytutu Biofarmacji Akademii Medycznej w Warszawie
 Dyrektor: prof. dr S. Krauze

Przeprowadzono badania ankietowe zwyczajów żywieniowych dwóch grup ludności powiatu Ryki: ludności robotniczo-chłopskiej w dzielnicy Dęblina-Masów oraz ludności wiejskiej we wsi Brusów. Stwierdzono nieprawidłowe żywienie u większości ankietowanych.

Badania zwyczajów żywieniowych są integralną częścią kompleksowych badań dotyczących żywienia ludności [1—2]. Niejednokrotnie są one również prowadzone niezależnie od innych badań sposobu żywienia.

Badania te informują o aktualnych zwyczajach żywieniowych, pochodzeniu i rozdziale produktów żywnościowych w danej populacji. Wyniki tych badań w pewnych warunkach, mogą być podstawą do ustalenia normatywów żywieniowych mających na celu poprawę stanu odżywiania. Znajomość sposobu żywienia ma również duże znaczenie w badaniach epidemiologicznych. Badania zwyczajów żywieniowych prowadzone niezależnie od innych badań mają charakter sondażowy i określają strukturę spożycia.

Celem niniejszej pracy było ustalenie zwyczajów żywieniowych w wybranych rejonach powiatu Ryki, dla dwóch podstawowych grup ludności.

METODYKA BADAŃ

Badania prowadzono metodą indywidualnych wywiadów w miejscu zamieszkania osób ankietowanych, posługując się ankietą opracowaną przez Instytut Żywności i Żywienia. Badaniami objęto ludzi dorosłych powyżej lat 16. Wybór miejsc przeprowadzania ankiety uzgodniono z władzami powiatu. Badania przeprowadzono w dzielnicy Dęblina — Masów oraz we wsi Brusów. Dzielnica Masów została niedawno włączona w granice miasta Dęblina. Zamieszkała jest ona przez ludność robotniczo-chłopską, której głównym źródłem utrzymania jest rzemiosło i usługi. Dodatkowe źródło utrzymania stanowią działki przyzagrodowe.

*) Badania przeprowadzono w ramach obozu naukowo-społecznego studentów Wydziału Farmaceutycznego AM w Warszawie. Obóz odbył się w Dęblinie w miesiącu sierpniu 1971 r.

Wieś Brusów położona jest w oddali od ośrodków przemysłowych i głównych szlaków komunikacyjnych. Dlatego też głównym źródłem utrzymania ludności jest rolnictwo.

Jako kryteria badań zwyczajów żywieniowych [3] przyjęto:

- 1) liczbę posiłków w ciągu dnia i długość przerw czasowych między nimi,
- 2) sposób sporządzania posiłków (gotowane, niegotowane),
- 3) częstotliwość spożywania podstawowych produktów spożywczych (mleko i jego przetwory, mięso, ryby, warzywa, owoce),
- 4) występowanie niektórych produktów spożywczych w jadłospisach dziennych.

Jako „prawidłowe odżywianie” uznano takie, które spełnia następujące warunki: 1) obecność białka zwierzęcego w trzech posiłkach, 2) w tym conajmniej w jednym posiłku białko mleka (lub przetworów mlecznych), 3) warzywa lub owoce w dwu posiłkach, 4) przerwy między posiłkami nie dłuższe niż 5 godzin. Za „niezupełnie prawidłowe” uznano żywienie spełniające warunki z wyjątkiem pkt. 4, „częściowo nieprawidłowe” jeśli w jadłospisie stwierdzono obecność: 1) białka zwierzęcego tylko w dwu posiłkach (w tym co najmniej w jednym posiłku mleko lub jego przetwory), 2) warzywa lub owoce tylko w jednym posiłku. Żywnienie „nieprawidłowe” obejmowało pozostałe przypadki nie mieszczące się w trzech określonych wyżej kategoriach.

WYNIKI BADAŃ

W dzielnicy Masów ankietę przeprowadzono wśród 57 rodzin (234 osoby), gdzie dzieci i młodzież w wieku 0—16 lat stanowiły 28,8%, dorośli w wieku 16—50 lat — 48%, a dorośli powyżej 50 lat — 23,2%. Rodziny składające się z 2—4 osób stanowiły 59,7% ankietowanych, resztę zaś stanowiły rodziny bardziej liczne. We wsi Brusów ankietę obejmowała 42 rodziny (194 osoby), w tym dzieci i młodzież do 16 lat stanowiły 33,4%, dorośli w wieku 16—50 lat — 49,4%, osoby powyżej 50 lat — 17,2%. Wśród ankietowanej ludności wiejskiej przeważały rodziny bardziej liczne (ponad 5 osób) — 54,5%. Źródłem utrzymania 63,2% rodzin zamieszkujących Masów są małe działki ziemi (do 2,0 ha) oraz inne dodatkowe zajęcia poza gospodarstwem (jak rzemiosło, usługi). Natomiast we wsi Brusów źródłem utrzymania ludności jest rolnictwo, przy czym działki ziemi powyżej 2 ha posiada 77,5% ankietowanych.

Wykształcenie podstawowe (dotyczy głowy rodziny) niepełne posiadało 44% ankietowanych na terenie dzielnicy Masów, natomiast 31% we wsi Brusów.

Liczba posiłków spożywanych przez poszczególnych ankietowanych wahała się od 2—4 w ciągu dnia. Jednak najliczniejszą grupę stanowili ludzie odżywiający się 3-krotnie (75% Masów i 85% Brusów). Dwa posiłki w ciągu dnia spożywa jedynie 4% rodzin Masowa i 1% w Brusowie.

Z analizy rozkładu posiłków w ciągu dnia wynika, że przerwy między posiłkami wynosiły 4—9 godzin. U 70% rodzin Masowa przerwy przekraczały 6 godzin, natomiast w Brusowie odsetek ten był większy (83%). Udział posiłków gotowanych i niegotowanych w dziennym żywieniu wszystkich ankietowanych przedstawia tabela I. Najbardziej obfitym i pożywnym posiłkiem jest obiad dla 91% rodzin Masowa i 66% rodzin zamieszkujących wieś Brusów, przy czym dla 21,4% rodzin wiejskich najbardziej obfitym posiłkiem jest śniadanie. W obu ankietowa-

nych grupach ludności uważa się obiad za posiłek podstawowy (75,5% Masów, 72% Brusów). Najczęściej spożywane są obiady 1-daniowe. Wyniki podano w tab. II.

T a b e l a I

Udział posiłków gotowanych i niegotowanych w wyżywieniu dziennym

Rodzaj posiłku	Masów		Brusów	
	% posiłków gotowanych	% posiłków niegotowanych	% posiłków gotowanych	% posiłków niegotowanych
I śniadanie	44	56	68	32
II śniadanie	—	75	—	—
obiad	100*	—	81	19
kolacja	24,5	75,5	32	68

*) 12,3% rodzin spożywa ten sam posiłek gotowany w ciągu całego dnia, przygotowany jednorazowo rano (najczęściej zupę).

T a b e l a II

Częstotliwość spożywania obiadów jedno-i dwudaniowych w ciągu tygodnia

Miejsce badania	Obiady	Częstotliwość tygodniowa w %		
		1—2 razy	3—4 razy	5—7 razy
Masów	jednodaniowe	8,7	35,1	44,0
	dwudaniowe	36,8	35,2	12,3
Brusów	jednodaniowe	7,1	26,2	62,0
	dwudaniowe	33,3	42,0	7,2

Na podstawie analizy jadłospisów dziennych określono stopień rozpowszechnienia oraz częstotliwość spożywania wybranych artykułów żywnościowych (tab. III). Jak wynika z zebranych danych mleko i przetwory mleczne są spożywane codziennie i to częściej niż w jednym posiłku. Mięso i przetwory mięsne spożywane są na ogół 1—2 razy w tygodniu. Spożycie ryb, szczególnie we wsi, jest niedostateczne. Prawdopodobnie jest to spowodowane niedostatecznym zaopatrzeniem w produkty rybne na tym terenie. Warzywa i owoce są również spożywane w ilościach niezadowalających. Tylko 35,8% rodzin Masowa oraz 54,7% rodzin Brusowa spożywa surowe warzywa i owoce częściej niż cztery razy w tygodniu w okresie jesienno-lętnim. 24,5% rodzin Masowa i 17% we wsi Brusów w ogóle nie spożywa surowych warzyw i owoców. W okresie zimowym oraz wiosennym odsetek ten znacznie się powiększa, przy czym najczęściej spożywanymi warzywami w tym czasie są kapusta i ogórki kiszane oraz gotowane buraki, marchew i kapusta. Przetwory owocowo-warzywne (kompoty, dżemy, kiszonki) przygotowuje 65% rodzin w Masowie oraz 83% w Brusowie.

Stosunkowo niewielkie spożycie warzyw i owoców wiąże się z brakiem podstawowych wiadomości o ich znaczeniu odżywczym. Świadczy

Tabela III

Częstotliwość spożywania niektórych artykułów żywnościowych

Grupa artykułów żywnościowych		Tygodniowa częstotliwość spożycia w %					
		Masów			Brusów		
		1 raz	2—3 razy	4—7 razy	1 raz	2—3 razy	4—7 razy
Mleko i przetwory		—	—	97,0	—	—	99,5
Mięso i przetwory		40,5	45,6	11,0	36,0	38,0	9,5
Ryby		24,6	36,8	1,0	11,9	2,4	2,4
Warzywa i owoce	w sezonie	18,0	21,7	35,8	—	19,0	54,7
	poza sezonem	—	—	—	—	57,0	20,0

o tym fakt, że tylko 54,4% ankietowanych w Masowie i 47,6% w Brusowie potrafiło odpowiedzieć na pytanie: „Co zawierają warzywa i owoce?”.

Analiza jadłospisów szczegółowych wykazała duży odsetek posiłków węglowodanowych. U 52,4% rodzin Brusowa posiłki mączne, łącznie z mlekiem, stanowią podstawę wyżywienia. Dla 19% rodzin najczęściej spożywanymi produktami są: mleko, pieczywo, smalec (margaryna) i ziemniaki. Tak mało urozmaicone posiłki spożywane są najczęściej przez osoby samotne lub rodziny składające się z ludzi starszych.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

W wyniku analizy przeprowadzonych badań ankietowych określono zwyczaje żywieniowe badanych grup ludnościowych. Żywnienie większości rodzin należy ocenić jako nieprawidłowe lub częściowo nieprawidłowe. Głównymi przyczynami są tu zbyt długie przerwy między posiłkami, niedostateczne spożycie białka zwierzęcego oraz warzyw i owoców. Zestawy żywieniowe są bardzo jednostronne, ubogie w białko, witaminy i sole mineralne.

Pomimo stwierdzonych nieprawidłowości w sposobie żywienia 79,7% rodzin Masowa oraz 79,2% rodzin wiejskich stwierdza, że odżywia się średnio, a tylko 10% ankietowanych w obu grupach uważa swoje odżywianie za złe. Jednakże ludność w obu badanych grupach twierdzi, że odżywia się lepiej w porównaniu z okresem przedwojennym (82,5% Masów, 79% Brusów).

Pomiędzy zwyczajami żywieniowymi ludności robotniczo-chłopskiej Masowa i ludności wiejskiej Brusowa zarysowują się pewne różnice. Ludność wiejska spożywa mniej ryb i mięsa, zaś więcej warzyw i owoców niż ludność robotniczo-chłopska. W sposobie żywienia ludności wiejskiej obserwuje się również dłuższe, niekorzystne przerwy między posiłkami [4].

Wyniki ankiety wskazują, że niedobory w spożyciu białka zwierzęcego i owoców spowodowane są przede wszystkim trudnościami zaopatrzenia oraz brakiem wiedzy dotyczącej zasad racjonalnego żywienia.

Э. Вальчак и сотрудники

АНКЕТНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ОБЫЧНОГО ПИТАНИЯ КРЕСТЬЯНСКИХ
И РАБОЧЕ-КРЕСТЬЯНСКИХ ЖИТЕЛЕЙ ИЗБРАННЫХ РАЙОНОВ
ПОВЯТА РЫКИ

Резюме

Проведено анкетные исследования обычного питания двух групп жителей повята Рыки: рабоче-крестьянских жителей района Денблин-Масув а также деревенского населения села Брусув.

Констатируется неправильное или частично неправильное питание большинства анкетированных людей. Главные причины — чересчур длинные промежутки между едой (завтрак, обед, ужин), недостаток животного белка а также овощей и фруктов.

Деревенские жители потребляют (съедают) больше животного белка а рабоче-крестьянские жители — больше овощей и фруктов.

E. Walczak and coworkers

INQUIRY INVESTIGATIONS OF NUTRITIONAL HABITS IN RURAL AND
PEASANT-WORKER POPULATION IN SELECTED AREAS OF THE COUNTY
OF RYKI

Summary

Inquiry studies were carried out to establish the dietary habits of two groups of population in the County of Ryki. These two groups were: a group of so-called peasant-workers in the Masów District in Dęblin and the peasant population in the village Brusów. Abnormal and partly abnormal dietary habits were found in most of the respondents. The main abnormalities included too long intervals between meals, insufficient intake of animal protein and vegetables and fruits.

The peasant population eats less animal proteins and more vegetables and fruits than the peasant-workers.

PIŚMIENNICTWO

1. Stankiewicz Z., Mijał K., Majewska B.: Roczn. PZH, 1963, 14, 453. —
2. Siczek J., Nowicka L., Szczygłowa M.: Roczn. PZH, 1968, 19, 363. — 3. Bielińska Z., Mandrowska A., Szczygieł A., Kowalski J., Namysłowski L.: Roczn. PZH, 1960, 11, 475. — 4. Stobnicka-Szczygłowa H.: Roczn. PZH, 1963, 14, 287.

Dn. 4.IX.72.

02-097 Warszawa, ul. Banacha 1.